

Комих Наталія Григорівна,
к.соц.н., доцент кафедри
гуманітарних дисциплін
та психології поліцейської
діяльності Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

ГУМАНІТАРНА БЕЗПЕКА В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: КРИТЕРІЇ АНАЛІЗУ

Необхідність дослідження гуманітарної безпеки є актуальним для соціологічної науки через нестабільні умови в яких опинився світ та українське суспільство зокрема. Раніше гуманітарний дискурс безпеки у формуванні світового порядку враховувався обмежено, але, наразі, сьогодні здобув потужного значення. Сучасні суспільства відрізняються від інших історичних форм соціальності зростанням усвідомлення необхідності організованого протистояння множинним загрозам і ризикам, небезпечним з точки зору соціетального самозбереження і життєзабезпечення. Особливо за часів пандемії коронавірусу. Згідно Луману Н., суспільство є аутопойезистичною системою, тобто тією, що рефлексує над собою. Розуміння необхідності єдиної теорії безпеки можна розглядати як продукт саморефлексії сучасного суспільства [2]. І, якщо мислити в цьому ключі, то соціологічне вивчення різних аспектів та рівнів безпеки суспільства, становить як би передній край сучасної соціологічної науки, її найперспективніший та недостатньо розроблений напрямок.

Гуманітарний аспект розуміння безпеки акцентує методологічний ракурс на людині. Адже безпека держави напряму пов'язана з добробутом громадян. Ключові положення сталої парадигми людської безпеки були концептуалізовані в доповіді Програми розвитку ООН (ПРООН) від 1994 р. Основні елементи людської безпеки наступні: 1) економічна безпека, 2) продовольча безпека, 3) медична безпека, 4) екологічна безпека, 5) безпека людини, 6) безпека спільнот, 7) політична безпека [1].

В такому розумінні людська безпека - це свобода людини, її самореалізація, захист від загроз та забезпечення основних життєвих потреб. Отже, коли гуманітарних проблем стосується збереженням людського життя.

Соціологія гуманітарної безпеки вивчає проблеми забезпечення захищеності людини як особистості в контексті сформованих суспільних відносин. Безпечне існування особистості неможливе поза захистом можливостей нормальної життєдіяльності, прав, свобод, як власних, так її сім'ї, рідних, етнічної спільноті, до якої вона належить, без вільної реалізації себе в національній культурі, ідентифікації з її цінностями, традиціями, ідеалами, норма-

ми.

Гуманітарна безпека передбачає також забезпечення вільного розвитку інтелектуального, духовного, морально-етичного потенціалу людини, захисту її від різноманітних зазіхань і загроз, від всякого - фізичного, морального, соціального і політичного - насильства. Достатньо широке розуміння гуманітарної безпеки окреслює широке поле дослідницьких орієнтацій у розв'язанні світових проблем. Адже, закономірним є розуміння того, що розв'язання питань гуманітарної безпеки не можливо без міжнародної співпраці. Проблеми прав людини, гендерної рівності, міжнародного тероризму, доквілля, бідності, соціальної нерівності, епідемій потребують багатосторонніх дій на рівні взаємодії всіх держав світу.

Аналіз стану гуманітарної безпеки в українському суспільстві представляється можливим розглянути через низку критеріїв:

- *рівень дотримання прав і свобод* особистості, громадянина в суспільстві, який показує характер правового простору в державі, систему контролю за дотриманням правових норм і практику захисту прав та свобод її громадян. Цей показник залежить від рівня розвитку громадянського суспільства та розвиненості його цивільних структур, що, своєю чергою, визначається наявністю традицій лібералізму і демократизму в соціумі як основи для становлення громадянського суспільства та правової держави;

- *індекс морального стану суспільства*, заснований на інтеграції таких показників, як кількість (на 100 жителів) вбивств; безпритульних дітей; індекс корупції; індекс Джині - нерівномірність розподілу доходів;

- *якість життя* як комплексна характеристика умов життєдіяльності населення, яка виражається в об'єктивних показниках, суб'єктивних оцінках задоволення матеріальних, соціальних і культурних потреб та пов'язана зі сприйняттям людьми свого соціального положення в залежності від культурних особливостей, системи цінностей і соціальних стандартів, що існує в суспільстві;

- *рівень соціального розширення і поляризації* в суспільстві, вимір якого передбачає вивчення соціальної структури суспільства, рівня бідності та ступеня соціальної поляризації, наявності та чисельності середнього класу в суспільстві.

- *рівень стабільності інституційної системи*, що показує ступінь функціональної ефективності соціальних інститутів. Кризовий характер інституційної системи, дисфункціональні прояви діяльності, втрата деперсоналізації в суспільстві є джерелом загрози безпеці суспільства як соціальної системи;

- *рівень стабільності та цілісності системи цінностей* суспільства і його світоглядних основ. Система цінностей є фундаментом суспільства, на якому вибудовуються всі типи соціальних відносин: економічних, політичних, культурних, сімейних і т. д. Цінності надають суспільству необхідний

ступінь порядку і передбачуваності, оскільки через них здійснюється регуляція людської діяльності, вони виступають гарантом національної безпеки суспільства, а їх зсув, невизначеність, стан аномії, своєю чергою, формує загрозу безпеці суспільства.

- *демографічні показники* - показники тривалості життя, смертності, народжуваності, шлюбності, розлучень, міграції, що характеризують відтворювальний потенціал суспільства і його життєздатність в цілому;

- *рівень соціального здоров'я населення* як сукупність показників фізичного і духовного самопочуття населення. При збереженні тривалої тенденції зниження соціального самопочуття населення відбувається зниження духовно-морального потенціалу суспільства і, як наслідок, під загрозою опиняється стабільний, безпечний розвиток соціуму і держави;

- *рівень девіації та злочинності*, що показує кількість злочинів та їх динаміку за певний проміжок часу. Крім того, чимале значення має аналіз статеві-вікових особливостей злочинності (дитяча, підліткова, молодіжна, жіноча, чоловіча), а також її типова характеристика (тяжкість злочинів, динаміка рецидивів).

Зазначені критерії, на наш погляд, дозволяють достатньо комплексно, глибоко та об'ємно представити стан гуманітарної безпеки в українському суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Воротнюк М. Людська безпека як імператив сучасних епохи: перенос фокуса з держави на людину. Київ. 2011. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueiros/ukraine/07749.pdf> (дата звернення 14.12.2020р.).

2. Луман Н. Риск и опасность. *Отечественные записки*. 2013. № 2. URL: <https://gtmarket.ru/library/articles/6107> (дата звернення 03.05.2021р.)